

Мешкурова А. О.,

аспірант кафедри лексикології і стилістики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID: 0009-0005-8288-6857

ВІДТВОРЕНА ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті досліджено стилістичні та прагматичні особливості відтворення іншомовної комунікації в англomовному художньому тексті. У центрі уваги перебуває аналіз мовних засобів, за допомогою яких автори вводять фрагменти іншими мовами або імітують іншу мовну систему, формуючи багатшарове мовне середовище твору та розкриваючи інтеркультурну взаємодію в межах художнього наративу. Встановлено, що іншомовна комунікація виконує низку функцій: ідентифікаційну (виокремлення етнокультурної належності персонажів), стилістичну (створення колориту, автентичності), інтеркультурну (моделювання мовного контакту), експресивну (вираження емоційної або соціальної дистанції) та поліфонічну (структурна багатомовність оповіді). У межах дослідження систематизовано типи іншомовних елементів, зокрема лексичних (екзотизми, звертання, вигук, реалії), синтаксичних (репліки іноземною мовою, кальковані конструкції) та стилістичних (транскрипції, акцентне письмо, аліозії, цитати), які функціонують як засоби маркування мовної й культурної «іншості». Особливу увагу приділено аналізу роману Дж. Р. Р. Толкіна *The Lord of the Rings*, у якому іншомовні вставки (мови квеня, синдарин, кхуздул, чорна мова Моргота) інтегровані в структуру наративу та виступають засобом глибокої персонажної характеристики. Доведено, що мовна різноманітність у тексті відображає складну соціальну, расову, психологічну та історичну динаміку вигаданого світу. На основі результатів аналізу запропоновано класифікацію засобів відтворення іншомовної комунікації залежно від їхніх прагматичних і стилістичних функцій, що дозволяє комплексно осмислити феномен іншомовності як засіб вираження ідентичності, конфлікту, культурного зіткнення або єднання. Робота має міждисциплінарне значення та становить інтерес для дослідників у галузях лінгвістики, стилістики, культурології, перекладознавства та компаративного літературознавства.

Ключові слова: іншомовна комунікація, художній текст, стилістичні засоби, прагматичні функції, поліфонія, мовна ідентичність.

У сучасному глобалізованому світі, де культури все більше переплітаються, проблема відтворення іншомовної комунікації в англomовному художньому тексті набуває особливого значення. Мова у художньому творі виконує не лише комунікативну, а й культурно-ідентифікаційну функцію, відображаючи соціальні, національні та етнічні особливості персонажів. У зв'язку з цим виникає необхідність глибшого розуміння способів і засобів передачі мовної різноманітності, яка сприяє створенню ефекту автентичності та глибшого розкриття образів.

Особливої актуальності ця тема набуває в умовах активного розвитку перекладознавчих і лінгвокультурологічних досліджень. Аналіз особливостей іншомовної комунікації дозволяє виявити специфіку інтеркультурного діалогу в літературі, а також глибше зрозуміти авторські стратегії у зображенні мовного розмаїття. Таке дослідження є важливим не лише для літературознавства, а й для лінгвістики, культурології та теорії перекладу.

Загалом, дане дослідження розширює розуміння феномену відтвореної комунікації, протокомунікації та пов'язані з цими явищами лінгвістичні процеси, які охоплюють як безпосереднє мовне відображення іншомовного мовлення в художньому тексті, так і глибші когнітивно-прагматичні механізми, що лежать в основі моделювання міжкультурної взаємодії. У контексті художньої репрезентації мовної «іншості» важливо враховувати не лише зовнішні мовні маркери, але й принципи функціонування протокомунікативних структур, які передують власне мовленнєвому акту та визначають його інтерпретаційні рамки. Таке розширене тлумачення комунікації дозволяє по-новому осмислити взаємозв'язок між стилістичними засобами, наративними стратегіями та культурними кодами, що лежать в основі художнього тексту. У цьому аспекті дослідження перегукується з теоретичними засадами, викладеними у працях І. Колегаєвої, зокрема щодо поєднання лінгвістичного та прагматичного підходів до аналізу мовної комунікації в умовах багатомовності [1], акцентуючи на необхідності міждисциплінарного підходу до осмислення сучасних мовних практик у художньому дискурсі.

Мета дослідження полягає в аналізі стилістичних і прагматичних засобів відтворення іншомовної комунікації в англomовному художньому тексті, а також у виявленні її функцій у структурі наративу. Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання: визначити теоретичні підходи до розуміння поняття «іншомовна комунікація» в межах художнього дискурсу; систематизувати типи іншомовних елементів (лексичних, синтаксичних, стилістичних), що використовуються в англomовній художній літературі для маркування іншомовності; проаналізувати функціональне навантаження таких елементів у контексті персонажної характеристики; запропонувати класифікацію засобів відтворення іншомовної комунікації залежно від їхніх прагматичних і стилістичних функцій.

Методи дослідження включають описовий метод (для характеристики теоретичних засад та лінгвістичних понять); контекстуальний аналіз (для вивчення функціонування іншомовних елементів у тексті); інтерпретаційний аналіз (для вияв-

лення художньої ролі іншомовної комунікації у формуванні змісту й стилістики твору).

Поняття «іншомовна комунікація» в межах художнього дискурсу розглядається крізь призму кількох взаємодоповнюючих теоретичних підходів, що охоплюють комунікативно-прагматичну, стилістичну, соціолінгвістичну, когнітивно-дискурсивну та перекладознавчу перспективи [2].

З погляду комунікативно-прагматичного підходу, іншомовна комунікація є складовою мовленнєвої взаємодії персонажів, що виконує функцію вираження інтенцій, регуляції мовної дистанції або позначення соціокультурних ролей. У стилістичному аспекті іншомовні елементи розглядаються як художній засіб, що забезпечує текстову неоднорідність, створює ефект автентичності, підсилює експресивність і сприяє формуванню поліфонії [3].

Соціолінгвістичний підхід трактує іншомовність як індикатор соціальної, етнічної чи професійної ідентичності персонажа, завдяки чому відображається мовна ситуація багатомовного суспільства або окремої соціальної групи [4]. Когнітивно-дискурсивна перспектива дозволяє тлумачити іншомовну комунікацію як відображення мовної картини світу персонажа, його ментального досвіду і культурної залученості. У перекладознавчому аспекті іншомовність постає як особливий об'єкт трансляції, що потребує збереження ефекту мовної іншості за умови зрозумілості для цільового читача [5].

В англomовній художній літературі іншомовність реалізується через різноманітні лексичні, синтаксичні та стилістичні елементи, що виконують функцію маркування мовної і культурної «іншості». Лексичні засоби найчастіше представлено одиницями з мов-джерел, які вводяться в англomовний текст без перекладу або з частковим перекладом. Це можуть бути окремі слова, терміни, вигукі, звертання, назви страв, предметів побуту, реалії або елементи фольклору, що несуть культурне навантаження (наприклад: *sakura, duende, shukran, comrade, Señor, schadenfreude*). Часто такі слова супроводжуються графічними маркерами – курсивом, лапками або виносками, що акцентують на їхній іншомовності. У синтаксичному плані іншомовність передається через вставки цілих реплік іншою мовою, побудованих за синтаксичними моделями мови-джерела, або через кальковані конструкції, що зберігають порядок слів і структуру оригіналу. Це може створювати ефект інтерференції, коли англійський текст імітує синтаксис іншої мови, передаючи мовну своєрідність персонажа. У межах стилістичного рівня іншомовність реалізується через передачу акценту, фонетичну транскрипцію, граматичні помилки, специфічну пунктуацію або порушення мовних норм, які сигналізують про іншомовного мовця чи про обмежене володіння персонажем англійською мовою. Крім того, можуть використовуватися стилістичні алюзії на культурний контекст іншої мови, цитати, прислів'я чи афоризми в оригіналі, які підсилюють інтертекстуальний та національно-культурний колорит. Усі ці елементи спрямовані на створення ефекту автентичності, соціального ідентифікатора персонажа, збереження багатомовного середовища та формування реалістичної мовної картини в художньому тексті.

Джон Рональд Руел Толкін, відомий у світі як автор епічної саги про Середзем'я, був не лише письменником, а й філологом, що глибоко захоплювався мовами. Його видумані мови не були створені виключно для прикраси сюжету, а становили

окремий пласт вигаданого світу, що розвивався відповідно до його внутрішньої історії, культури та міфології. Найвідомішими штучними мовами Толкіна є *квенья* і *синдарин*, які використовувалися ельфами. Квенья вирізняється гармонійністю, фонетичною довершеністю та складною граматиною, вона була мовою високої ельфійської культури. Синдарин, ближча за звучанням до уельської мови, використовувалася у повсякденному житті сірих ельфів і демонструє гнучку, але послідовну граматичну систему. Обидві мови мають багатий лексикон, власну фонологію та історію змін, які імітують реальні процеси мовного розвитку.

Окрім ельфійських мов, Толкін створив і мову Мордорської Чорної мови – агресивної за звучанням, яка відображає сутність її творця Саурона. Вона навмисно позбавлена милозвучності і використовується як засіб домінування та примусу. Гноми Середзем'я спілкувалися мовою кхазад, яку вони оберегали і рідко передавали стороннім. Вона передає уявлення про замкнене суспільство, засноване на традиціях і тягlostі. Ще однією унікальною мовною системою є мова ентів – довгі, розлогі структури, що відображають повільну і ґрунтовну сутність цих істот, які мислять і говорять у зовсім іншому часовому вимірі.

Автор не просто створював слова – він вибудовував цілі культури, з урахуванням фонетики, морфології, синтаксису, етимології та навіть мовних контактів між расами. Його підхід був суто науковим, і в багатьох аспектах його мови нагадують реконструкції давніх мов, які лінгвісти відновлюють за залишками у писемних пам'ятках. Таким чином, штучні мови у творах Толкіна є не лише художнім прийомом, а й виявом філологічної майстерності, що підносить його творчість до рівня унікального культурного і лінгвістичного феномену.

У романі *The Lord of the Rings* Дж. Р. Р. Толкіна [6] іншомовні елементи відіграють ключову роль у формуванні персонажної характеристики, виступаючи не лише засобом мовного зображення багатомовного світу, а й важливим інструментом ідентифікації расової, культурної, соціальної та психологічної приналежності героїв. Автор послідовно використовує елементи ельфійських (квенья, синдарин), гномських (кхуздул), чорної мови Морґота, а також архаїчних форм англійської мови, щоб наділити кожную расу унікальною мовною стилістикою. Ці іншомовні елементи мають багатошарове функціональне навантаження.

По-перше, вони виконують *ідентифікаційну функцію*, виокремлюючи персонажа серед інших за мовною ознакою. Наприклад, коли Галадріель звертається до Фродо ельфійською мовою («*Namárië! Nai hiruvalyë Valimar.*») [6], це не лише демонструє її культурну належність до стародавнього ельфійського народу, а й надає образу величності, сакральності, дистанції. Іншомовність тут маркує не лише походження, а й статус персонажа.

По-друге, іншомовні елементи виконують *стилістичну функцію*, створюючи художню атмосферу давнини, міфічності й історичної глибини. Через багатомовність світ Арди постає не як умовне фентезі-середовище, а як повноцінна модель реального багатокультурного простору, де мова кожного народу є носієм пам'яті, традицій і духовних смислів.

По-третє, іншомовність у мовленні персонажів надає їм *психологічної рельєфності*. Так, Араґорн, який вільно послуговується мовами ельфів, людей і гномів, постає як досвідчений,

освічений і міжкультурно орієнтований лідер. Його здатність до міжмовної комунікації підкреслює глибину його досвіду, стратегічне мислення і відкритість до діалогу.

По-четверте, використання іншомовних висловлювань виконує *функцію соціального маркера*, що вказує на рівень освіченості, походження або приналежність до певного ієрархічного прошарку. Наприклад, гобіти, як правило, спілкуються простими англійськими конструкціями, що відображає їхню локальність і замкнутість, тоді як ельфи або мудреці (Гендальф) оперують більш архаїчною, піднесеною мовою, іноді з елементами інших мов.

Таким чином, іншомовні елементи в *The Lord of the Rings* не є декоративними вставками, а глибоко інтегрованими засобами персонажотворення, що реалізують як внутрішньотекстові функції (розкриття характеру, соціального статусу, етнокультурного контексту), так і глобальні наративні завдання – створення поліфонічного, багатомовного всесвіту, у якому мова є головним маркером ідентичності та сили.

Класифікація засобів відтворення іншомовної комунікації в англomовному художньому тексті може ґрунтуватися на їхніх прагматичних та стилістичних функціях, які визначають мету використання іншомовності та її вплив на читача. Така класифікація передбачає поділ мовних засобів на кілька функціональних типів.

Засоби ідентифікації персонажа. До цієї групи належать іншомовні лексеми, фрази або синтаксичні конструкції, які сигналізують про національну, етнічну, культурну або соціальну належність героя. Вони виконують прагматичну функцію позначення «іншого» та слугують маркером специфічного мовного і соціокультурного тла. Це можуть бути вигукі, звертання, власні імена, мовні кліше, а також специфічні акценти або граматичні порушення, що імітують мовну інтерференцію.

Засоби стилізації мовлення мають виразну стилістичну функцію, спрямовану на створення художнього колориту. До них належать цитати іншою мовою, латинізмами, архаїзмами або спеціально сконструйовані штучні мови (як у фентезі). Такі засоби надають текстові історичної глибини, автентичності, або ж підкреслюють офіційність, піднесеність, сакральність мовлення. Іноді вони слугують для іронії або контрасту, залежно від контексту.

Засоби інтеркультурної взаємодії включають репліки іншими мовами або фрагменти діалогу, у яких демонструється акт міжмовної комунікації. Вони передають процес комунікативного непорозуміння, адаптації, перекладу або мовного кодування. Прагматична функція полягає у репрезентації культурного контакту, а стилістична – у змалюванні мовної ситуації з різними рівнями володіння мовами.

Засоби маркування екзотики або дистанції. Іншомовні слова або вислови можуть виконувати функцію екзотизації – зображення чужого, невідомого, таємничого. Часто такі засоби вводяться без перекладу, іноді супроводжуються примітками або виносками, щоб підкреслити культурну дистанцію між читачем і зображуваним явищем. Їхнє функціональне навантаження полягає в активації уяви та зануренні читача в іншу мову, інший світ, іншу картину реальності.

Засоби створення поліфонії. Використання різних мов у межах одного тексту формує поліфонічну структуру наративу, де кожна мова представляє окрему точку зору, ідеологію або систему цінностей. У цьому випадку іншомовність не лише

інформативна, а й ідеологічна, вона допомагає авторові організувати багатоголосий простір, що моделює складну структуру комунікації у творі.

У результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що іншомовна комунікація в англomовному художньому тексті виступає важливим інструментом формування багатопрозового, поліфонічного та інтеркультурного наративу. Її поява в художньому дискурсі не є випадковою чи суто декоративною, а навпаки – має глибоке прагматичне й стилістичне навантаження. Залучення іншомовних елементів дозволяє авторові відтворити багатомовне середовище, репрезентувати культурну й соціальну ідентичність персонажів, окреслити їхнє походження, світогляд, рівень освіченості та комунікативну компетентність. У межах художнього тексту іншомовність виконує функції стилізації, ідентифікації, екзотизації, відображення культурних контактів і комунікативних конфліктів, а також створення поліфонії як способу організації діалогічного простору твору. Аналіз роману *The Lord of the Rings* Дж. Р. Р. Толкіна підтвердив, що іншомовні елементи є структурно й семантично інтегрованими у персонажну характеристику, а їхня наявність сприяє посиленню ефекту автентичності, міфопоетичної глибини та наративної напруги. Запропонована класифікація засобів відтворення іншомовної комунікації відповідно до прагматичних і стилістичних функцій дозволяє систематизувати мовні явища й осмислити їх як вираз культурної багатомовності в літературі. Такий підхід відкриває нові можливості для інтерпретації тексту з позицій лінгвістики, культурології, літературознавства та перекладознавства, а також сприяє глибшому розумінню взаємодії мов у межах художнього мовлення.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розширенні аналізу репрезентації іншомовної комунікації в художньому дискурсі шляхом залучення ширшого кола текстів різних жанрових і національних традицій, зокрема постколоніальної, міграційної та мультикультурної літератури. Особливо актуальним є вивчення стратегій авторського моделювання багатомовного простору у зв'язку з питаннями ідентичності, культурної пам'яті та соціальної маргіналізації. Перспективним напрямом також є дослідження рецептивного аспекту іншомовної комунікації: сприйняття й інтерпретація іншомовних елементів читачем у контексті наративної цілісності.

Крім того, доцільним є звернення до цифрових корпусів художніх текстів і методів кваліметричного аналізу для кількісної інтерпретації тенденцій використання іншомовних елементів у сучасній англomовній прозі. У міждисциплінарному контексті дослідження може бути розширене в напрямі когнітивної наратології, соціолінгвістики та лінгвокультурології, що сприятиме глибшому осмисленню ролі іншомовної комунікації як засобу художньої репрезентації глобалізованого світу.

Література:

1. Колегаєва І.М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вияв комунікативної вторинності в художньому тексті. *Вісник Харківського національного університету*. 2010. № 896. С. 102–107.
2. Іншомовна комунікація: інноваційні та традиційні підходи : колективна монографія (Вип. 2). Далас : Primedia eLaunch LLC, 2022. 296 с. DOI 10.36074/ikitp.monograph-2022
3. Стовбур Л. М. Іншомовні лексичні компоненти у романі В. Лиса «Століття Якова» як маркер ідентичності письменника. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Т. 1. Вип. 10. С. 33–38.

4. Мельник С. Прагматичні функції іншомовних вкраплень в українській прозі кінця XX – початку XXI століть. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип.52. С. 177–179.
5. Гринько О. С. Іншомовні вкраплення: до проблеми функціонування та перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 10(78). С. 62–65.
6. Tolkien J.R.R. *The Lord of the Rings*. London. HarperCollins Publishers, 2005. 1210 p.

Meshkurova A. Rendered foreign-language communication in English fiction: aspects of study

Summary. The article explores the stylistic and pragmatic features of rendered foreign-language communication in English literary texts. The focus is placed on the analysis of linguistic means through which authors incorporate fragments in other languages or simulate foreign linguistic systems, thus creating a multilayered language environment and revealing intercultural interaction within the literary narrative. It is established that foreign-language communication performs a range of functions: identification (highlighting the ethnocultural affiliation of characters), stylistic (creating local colour and authenticity), intercultural (modelling language contact), expressive (conveying emotional or social

distance), and polyphonic (realizing the multilingual structure of narration). The study systematizes the types of foreign-language elements, including lexical (exoticisms, forms of address, interjections, cultural realia), syntactic (foreign-language utterances, calqued constructions), and stylistic (transcriptions, accent representation, allusions, quotations), which function as markers of linguistic and cultural «otherness.» Particular attention is given to the analysis of J.R.R. Tolkien's *The Lord of the Rings*, where foreign-language insertions (Quenya, Sindarin, Khuzdul, the Black Speech of Morgoth) are deeply embedded in the narrative structure and serve as tools for in-depth characterisation. The study demonstrates that linguistic diversity within the text reflects the complex social, racial, psychological, and historical dynamics of the fictional world. Based on the analysis, a classification of means used to represent foreign-language communication is proposed according to their pragmatic and stylistic functions, enabling a comprehensive understanding of linguistic foreignness as a means of expressing identity, conflict, cultural confrontation, or integration. The study has an interdisciplinary character and will be of interest to scholars in linguistics, stylistics, cultural studies, translation studies, and comparative literature.

Key words: foreign-language communication, literary text, stylistic devices, pragmatic functions, polyphony, language identity.